

"והיכן ציוונו" – גדר דיני דרבנן

אביעד טאוב

א. פתיחה

קבלת התורה שהתחילה במעמד הר סיני, שם שמענו את עשרת הדברות, המשיכה בהורדת התורה ולימודה את בני ישראל על ידי משה, אהרון והזקנים, וממשיכה מאז ועד ימינו אנו על ידי תלמידי החכמים שבכל דור ודור, בפירושם את התורה, ובהוספת גזירות, סייגים ותקנות.

יודעים אנו¹ לעשות את החילוק בין מצווה שנצטוונו בה בתורה או כהלכה שנמסרה למשה בסיני, לה אנו קוראים 'מצווה מדאורייתא', לבין מצווה שנצטוונו עליה מפי תלמידי החכמים במשך הדורות, על פי רוב בימי התנאים והאמוראים, ולה קוראים 'מצווה מדרבנן'. כך למשל בשבת אנו נפגשים עם ל"ט אבות מלאכות, שכולן מלאכות שנאסרו עלינו בשבת מדאורייתא, ודיני 'שבות', שנצטוונו מדרבנן – באו החכמים והוסיפו עוד כל מיני איסורים, כגון: אמירה לגוי לעשות עבורי מלאכה או דיני 'מוקצה' למיניהם. מלאכות אלו הוסיפו לנו חז"ל כהרחבה ל'איסור עשיית מלאכה בשבת' שבתורה.

האבחנה בין מצוות דאורייתא לדרבנן, הבאה לידי ביטוי בכללי הכרעות הספיקות – כגון "ספק דאורייתא לחומרא ספק דרבנן לקולא" – אינה מעידה על כך שחובת הזהירות בדרבנן קלה יותר, ואדרבה אמרו חז"ל כי "חביבין דברי סופרים מדברי תורה"².

נשאלת השאלה, אם כן, מהו התוקף ההלכתי של מצוות מדרבנן? האם יש להן תוקף כשל תורה? כך פותחת הסוגיה בפרק שני ממסכת שבת³, העוסקת בענייני חנוכה, ומלמדת שכאשר מדליק את נרות החנוכה מברך "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק...". שואלת מיד הגמרא את השאלה המתבקשת: "והיכן ציוונו?" "שהרי לכאורה את 'ציווי' ה' יכולים אנו לפגוש רק בתורה או במסורת מאת החכמים – הלכה למשה מסיני. מצוות הדלקת הנרות בחנוכה, כידוע, אינה מוזכרת כלל בתורה, ואנו מקיימים אותה זכר לנס שאירע בימי החשמונאים; איך ניתן לומר עליה 'ציוונו'?" שאלה זו בדיוק נשאלת גם על הלל, יום טוב שני של גלויות, נטילת ידיים, עירוב ועוד, שעל כולם אנו מברכים בלשון זו. האם מרמזת לנו 'לשון ברכה' זו על עוד איסורים ש'ציוונו' הקב"ה מלבד מה שמופיע לנו בתורה?

ב. שיטת הרמב"ם

קשה למצוא התייחסות ישירה לגדר זה. המקום שבו נוכל להסיק וללמוד לנושא שלנו הוא הרמב"ם בהלכות ממרים – שעוסק בדיני 'זקן ממרא'. זקן ממרא הוא תלמיד חכם החולק על בית הדין הגדול ומורה הלכה שלא כדבריהם, ומיתתו בחנק לעיני כל ישראל. הרמב"ם פותח את הלכותיו במילים אלו⁴: "בית דין הגדול שבירושלם הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל... כל מי שאינו עושה בהוראתן עובר בלא תעשה שני לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך". ובהמשך דבריו⁵:

¹ מתוך עיון בהקדמת הרמב"ם למשנה.

² שיר השירים רבה, פרשה א', אות י"ח.

³ כ"ג.

⁴ הלכות ממרים פ"א, הל' א' ב'.

⁵ ממרים פ"ד, הל' א'.

"זקן שחלק על בית דין בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת... הרי זה חייב מיתה... וכן אם חלק עליהם בגזרה מן הגזרות שגזרו בדבר שיש בשגגתו חטאת ובזדונו כרת. כגון שהתיר החמץ יום ארבעה עשר בשעה ששית, או אסרו בהנייה בשעה חמישית, הרי זה חייב מיתה. וכן כל כיוצא בזה".

לכאורה יוצא מהרמב"ם, שאפילו אם יחלוק זקן ממרא על בית דין בדין דרבנן ויורה הלכה כדעתו – יתחייב מיתה! דבריו אלו תמוהים, שהרי חמץ בשעה שישית אינו דין מהתורה, וכמובן גם אין בדין דרבנן עונשי חטאת וכת, ואם כן כיצד יתכן דבר זה? כיצד מצווה זו נכנסת תחת הדין של 'זקן ממרא'?! ניתן אמנם להבין שלחלוק על בית דין הגדול – אפילו על סייג קטן של חז"ל – זה דבר לא טוב שאסור שיקרה, אך להתחייב על זה מיתה?! והרי הפסוק בזקן ממרא אומר "על פי התורה אשר יורוך..."! אי אפשר להבין את דברי הרמב"ם, אם לא שנסיק מדבריו הבנה מחודשת – שציווי התורה "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל..." , שהוא הפסוק שהביא רב אויא כתשובה לשאלת הגמרא בשבת 'והיכן צונו?' – אין משמעותו כפשט ההבנה: שעובר על איסור כאשר אינו שומע לדברי חז"ל, אלא זהו לא כוללני; באה התורה ונתנה כח לדברי החכמים, שלכל דין וגזירה שלהם יש תוקף כדין תורה. לדוגמא: חכמים קבעו דין 'מוקצה'. העובר עליו נחשב כעובר על דין של תורה – על איסור זה עצמו של 'מוקצה' יש לאו של 'לא תסור' מהתורה, וכן על כל דין והלכה של חכמים. כך גם הבין הרמב"ן את דברי הרמב"ם. דבריו נמצאים בהשגותיו על ספר המצוות, ונעיין בהם בהמשך.

ג. הבנות נוספות בדברי הרמב"ם

לא כך הבינו הכסף-משנה והרדב"ז את דברי הרמב"ם שם.

הרדב"ז מסביר בפשיטות, ששום דבר לא השתנה: דין דאורייתא נשאר דאורייתא, ודין דרבנן נשאר דרבנן, אלא שהרמב"ם דורש מעין 'טעמא דקרא' – למה התורה ציוותה עלינו את דין 'זקן ממרא'? כדי שיהיה בית דין אחד, שעל פיו ינהגו כולם ולא ירבו מחלוקות בישראל – ולכן, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, מאותו הטעם בדיוק, הרחיב הרמב"ם את דין 'זקן ממרא' גם על דיני דרבנן.

נראה שגם הכסף-משנה הבין כמו שהסברנו ושאל את השאלות שהעלינו, אך מסקנתו היא – וזה לשונו: "דבר זה פשוט בעצמו, שכיון שהמקדש בחמץ משש שעות ולמעלה אין חוששין לקידושין, כדאיתא בפ"ק דפסחים (ז'). ונתבאר בדברי רבינו (רפ"ה) מה'אישות, הרי מחלוקת זה בדבר שחייבים על זדונו כרת ושגגתו חטאת".

כלומר: מסביר הכסף-משנה בדברי הרמב"ם, שמדובר באפשרות שייקח אדם את החמץ בשעה השישית – אותו איסור של 'דבריהם', שרצה להתירו בהנאה – ויקדש איתו אישה, ויבוא אחר ויקדשה לאחר מכן. על פי דברי הזקן הממרא – תהיה מקודשת לראשון ולא מקודשת לשני, ואילו לרבנן – אינה מקודשת לראשון, כיון שהמקדש באיסורי הנאה דרבנן – אינה מקודשת⁷, והרי היא מקודשת לשני. הנה לנו מחלוקת בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. מכח האפשרות שיווצר מקרה כזה חייב הרמב"ם⁸.

⁶ דברים י"ז, י"א.

⁷ רמב"ם הל' אישות פ"ה, ה"א.

⁸ וכן מקרים נוספים, אם נמצא עוד איסורים נוסף מדרבנן שיש להם נפק"מ בדין תורה בדבר שיש בזדונו כרת ובשגגתו חטאת. בקונטרס דברי סופרים פרק א' (מופיע בקובץ שיעורים, ח"ב) מביא בנוסף את כל איסורי הנאה של 'דבריהם', כגון: ערלה מדרבנן וכדומה – גם בהם אם יקדש אישה נגיע לנפק"מ בקידושין, ושם כמובן 'זדונו כרת ושגגתו חטאת'.

ניתן לשאול, אם הולכים בכיוון הזה, למה לא נאמר שלא רק כשיחלוק באיסורי הנאה אלא בכל דבר – וכמו המושג 'נפק"מ לקידוש אישה', כלומר שאם יקדש אישה על דעת שקיים דין או סייג מסוים וחלקו עליו בית דין הגדול, כך גם כאן, אם בא אחר וקידשה וכו' – נגיע לנפק"מ בכרת וחטאת. אך אפשר לומר, שלהגיע עד גדר זה לא כיוון הרמב"ם,

ד. שיטת הרמב"ן וקושיותיו על הרמב"ם

המשנה-למלך מביא את דברי הרמב"ן.

הרמב"ן כתב את הדברים בהשגותיו על ספר המצוות, בשורשים שסמך עליהם הרמב"ם במניין המצוות⁹. שם גם כן משמע ברמב"ם כמו שהסברנו, שכותב שלא כלל את מצוות דרבנן בכלל התרי"ג "...כי כל מה שאמרו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירו ממנו כבר צווה משה רבינו בסיני שיצונו לקיימו והוא אמרו 'על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה', והזהירו מעבור בדבר מכל מה שתקנו או גזרו ואמר 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'".

ומשיג עליו הרמב"ן שם: "והנה בכאן הביא אותנו משך העניין לדבר במה שהרב מתמיה אותנו. הוא זצ"ל סבור שיש בכלל לאו דלא תסור כל מה שהוא מדברי חכמים, בין שהן מצוות כגון מקרא מגילה ונר חנוכה, או שהן מן התקנות והסייגים... שאנחנו מוזהרים להתנהג כדבריהם מלאו דלא תסור".

והוא דוחה את הדברים:

ראשית, אם נלך על פי שיטת הרמב"ם, ייצא שלכל איסור של חכמים יש לאו ועשה מהתורה (לכאורה, אפילו יותר מכל לאו אחר שבתורה). ואף היה צריך ללקות, אלמלא 'לא תסור' היה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין.

כמו שכבר הזכרנו, הדבר אינו משתמע בדברי רבותינו; מהם משמע הפוך, כגון בקלל "ספיקא דרבנן לקולא"¹⁰, או בכך שהקלו בחשש איסורים שלהם, וכן שהאמינו הקטנים (אף שאינם ראויים להעיד) באיסורי דרבנן כגון בבדיקת חמץ¹¹ ותחומין¹².

כן אנו מוצאים שהקילו אפילו כאשר הדברים סותרים. כמו שמופיע במסכת שבת¹³ לגבי שניים שביקשו מאדם אחד שיערב עליהם. לאחד עירב מבעוד יום ונאכל העירוב בבין השמשות, ולשני הניח עירובו בבין השמשות ונאכל משחשכה – דין הגמרא הוא שלשניהם העירוב תופס, כיון שזה דין דרבנן, ובבין השמשות, היינו בספק, דנים לקולא אפילו אם הדבר סותר את ההיגיון.

דוגמא אחרת, גם היא במסכת שבת¹⁴, שם התירו לאדם שהדביק פת בתנור בשבת לרדותה, למרות שזהו איסור דרבנן, כדי שלא יבוא לידי איסור תורה של אפייה¹⁵.

ועוד אומרת הגמרא¹⁶ לגבי 'ביטול כלי מהיכנו', שזהו איסור דרבנן, שמבטלים אותו מחמת 'צער בעלי חיים' (איסור תורה), אף שהצער נגרם מחמת הבהמה ולא על ידי האדם. כיון שעכשיו יש כאן צער – דוחים בידיים את איסור 'ביטול כלי מהיכנו' כדי להצילה.

שכל דבר שיחלוק בו יתחייב מיתה. אלא האיסור המקורי הוא דיני התורה, והרחיב הרמב"ם דין זה גם לדיני דרבנן – אך רק אלה שיש להם השלכה ישירה על דיני תורה, בדברים שיש בהם כרת וחטאת, וכגון חולק באיסור הנאה של דבריהם – ובדבר זה עצמו שחולק הולך ומקדש אישה.

⁹ שורש ראשון.

¹⁰ ביצה ג':

¹¹ פסחים ד':

¹² עירובין נ"ח-נ"ט.

¹³ ל"ד.

¹⁴ ד'.

¹⁵ לאור העיסוק בסוגיה, ראיה זו של הרמב"ן ניתן לדחות ולומר – דווקא רדייה התירו מפני אפייה, ובאו חכמים ואסרו גם 'חכמה' זו, היינו הרדייה, כדי להרחיק את האדם מאיסור אפייה. אם איסורם זה יגרום שיעבור על האיסור של תורה – שם ודאי לא דיברו.

¹⁶ שבת קל"ח:

מכל זה אנו למדים, שדיני סופרים חלוקים מדברי תורה. ואם, כדברי הרמב"ם, לכל איסור של דבריהם יש לאו ועשה מן התורה – היינו ודאי צריכים להחמיר בהם מאוד, ולא היינו מקילים כך בשום אופן.

מעלה הרמב"ן אפשרות לבוא ולומר, שדברי הרמב"ם במקומם עומדים, ואכן הוזהרנו בלאו ועשה מן התורה בכל מה שיורו לנו החכמים. וכמו 'מחלו' החכמים על תוקף דבריהם, והתנו תנאי מראש בכל מה שיבוא מדבריהם – לדון בהם לקולא, וזאת כדי לעשות היכר וסימן שאין אלו דברי תורה.

דוגמא לדבריו אנו מוצאים במסכת שבת¹⁷, לגבי טומאה ב'כירה נידת' (מטלטלת) ומחוברים לה כלי חרס קטנים לשימושה. נחלקו שם התנאים במקרה ונגעה טומאה בכירה עצמה, אם נטמאו גם הכלים, וכן להפך, כשנגעה טומאה בכלים – אם נטמאה גם הכירה: לדעת רבי מאיר טמא, ולדעת רבי שמעון אינו טמא. במקרה שלא נגעה הטומאה בשום דבר, אלא רק נכנסה לאוויר הכירה או הכלים – ודאי שאותו הדבר לאווירו נכנסה הטומאה נטמא, ומסכימים כולם שהדבר השני לא נטמא. שואלת הגמרא: מילא, את ר"ש אפשר להבין – הוא סובר שחיבור כזה, של הכלים לכירה, אינו חיבור כלל, ואף פעם אינו מטמא אחד את השני. אבל לר"מ – אם חיבור כזה הוא 'חיבור לטומאה' – תמיד כשיטמא האחד יטמא גם השני, גם כאשר נטמא הראשון באווירו, ואם חיבור כזה אינו 'חיבור לטומאה' – אפילו ב'טומאת מגע' לא יטמא השני! לכן מסבירה הגמרא בשיטת ר"מ, שסובר כי מדין תורה חיבור כזה אינו 'חיבור', ובאז חכמים וגזרו שגם חיבור כזה יחשב 'חיבור לטומאה'. כדי לעשות היכר לדבר, שזהו דין דרבנן – ולא יבואו לשרוף תרומות וקודשים שנגעו בכלי או בכירה המחוברים (שהרי מדאורייתא אינם טמאים ואסור לשרפם) – גזרו רק בטומאת מגע ולא בטומאת אוויר. אותו יסוד מונח אצלנו: הסיבה שאנו מקילים בדיני דרבנן – כדי שיהיה היכר לדבר שמקורו הוא מדרבנן ולא מדאורייתא.

אך גם דברים אלו דוחה הרמב"ן, שהרי כך לכאורה רואים במפורש בפרק 'מי שמתו'¹⁸ ש'לא תסור' זהו רק סמך לדברי חכמים ואינו איסור תורה על כל דין ודין שלהם.

וכן מוכיח מהגמרא עצמה¹⁹, המדברת על זקן ממרא, שם למדים שחייבים אך ורק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת מפר העלם דבר של ציבור – והרי כל דינו שייך רק בדבר שמתחייב ממש כרת! ומה שרבי יהודה מוסיף שם (בדין זקן ממרא) גם כן תפילין – זה כיון שעיקר המצווה מדברי תורה, וחכמים רק באו ופירשוה. מה שאין כן בסייגים, תקנות וגזרות של חכמים – דברים שחידשו מעצמם.

מתוך דברים אלו מביא הרמב"ן את שיטתו, ההפוכה לגמרי מדברי הרמב"ם, וסובר:

אם קידש אדם אישה בחמץ בשעה שישית ובא אחר וקידשה קידושין גמורים, והורה הזקן שמקודשת לראשון (כנגד מה שאמרו חכמים, שחמץ בשעה שישית אסור) ואסורה לשני וכמובן לכל העולם, ואילו בית דין הורו כמובן שמקודשת לשני – אינו חייב מיתה מדין זקן ממרא, וזאת מפני שכל מחלוקתם היא רק בתקנה של חכמים, ולא "על פי התורה אשר יורוך!"

אם כן, לדעת הרמב"ן, מה שנתווסף בלאו של 'לא תסור' – אלו רק הדברים שנדרשים מהתורה, כגון: גזירה שווה, שלוש עשרה מידות, פירוש הכתוב וכן הלכות שקיבלנו ממשנה בסיני. בכל אלו, אם יחלוק על החכמים ויורה שלא כדעתם – עבר על לאו זה. לעומת זאת, שאר סייגים וגזירות רק **נסמכים** על הפסוק, ואינם שייכים לדין המראה.

את הגמרא בעניין 'נר חנוכה' יבאר, כי כשם ששאר מצוות החכמים – כגון סייגים והרחקות של תורה, כמו 'שבות' וכלאיים מדרבנן – כך גם מצוות שחידשו אותם כמו נר חנוכה נסמכות על לאו זה. ואכן רב נחמן בר יצחק, החולק על רב אויא שם, סובר שהלאו 'לא תסור' שייך רק למה שיש לו עיקר בתורה, ובא הפסוק לומר: אל תסור ממה שפירשו 'הם' בתורה, כגון אם יגידו לך שכל צמר ופשתים זה כלאים, ושכל 'שבות' היא מלאכה – מזה 'אל תסור'. אבל לחדש מצווה, כגון הדלקת נרות חנוכה וכדומה – אין דבר

¹⁷ מ"ח:

¹⁸ ברכות י"ט:

¹⁹ סנהדרין פ"ז.

זה נכנס לאיסור עליו מורה הפסוק, אלא שייך לציווי "שאל אביך ויגדך"²⁰, שהוא ציווי לקבל את דברי החכמים באופן כללי.

ובהדלקת הנרות אנו אומרים "וציוונו", גם לדעת רב אויא, שכך מנהג החכמים לומר גם כן בלשון זו, שכך הורשו מפי הקבלה לתקן תקנות אלו.

ה. יישוב דברי הרמב"ם

כדי לנסות ליישב את סברת הרמב"ם, נביא את דברי השערי יושר²¹ שמסביר בדרך נפלאה: ודאי לא היתה כוונת הרמב"ם שעל כל איסור דרבנן מרחף לאו מהתורה האומר 'ה' מצווה שלא תעבור על איסור זה', וכמו שמרבה להקשות עליו הרמב"ן. ודאי שאין מקום להבנה כזאת. אלא כוונתו היא, שהלאו 'לא תסור' הוא אזהרה לשמוע בקול החכמים, ושונה לאו זה מכל יתר הלאוין. וליתר ביאור נלך שלב אחד קדימה: אם יעבור אדם על איסור של דבריהם – ניקח בתור דוגמא את איסור 'מוקצה' – הרי שמצד התורה לא עבר על עצם המעשה; אין שום מקום בתורה שמצווה לא לטלטל 'מוקצה'! מה שעבר עליו הוא ציווי ה' לשמוע לחז"ל – כשאותו אדם טלטל 'מוקצה' בשבת, הוא לא שמע לדברי החכמים.

ולאור זה נופלות להן, ממילא, מרבית שאלות הרמב"ן. בשאלותיו יצא הרמב"ן מנקודת הנחה ש'לא תסור' 'מגדיל' כל איסור וגזירה של החכמים ונותן לו תוקף של דברי תורה. אך לא זו כוונת הרמב"ם; ודאי שאיסור דרבנן נשאר איסור דרבנן, ולא עבר שום שינוי.

כך גם בבואנו לדון בכל מקרה של 'ספק' באיסור דרבנן, אם נפרט מה עומד מולנו הרי זה:

- א. עצם המעשה האסור מדרבנן – אותו התורה לא אסרה, וכמו שביארנו;
 - ב. מצות התורה לשמוע לחכמים לא קיימת פה, שהרי במציאות כזו של 'ספק' – לא דיברו החכמים דבר, אלא רק על מצוות ודאיות.
- וזאת הסיבה לכך שהקלנו בכל דיני ספק של חכמים.

מה שנשאר עוד לברר הוא מדוע כאשר דברי החכמים 'סותרים' דברי תורה – כמו במקרה של ה'פת בתנור' או ב'ביטול כלי מהיכנו' כדי למנוע צער בע"ח – דחינו את דבריהם מחמת דין התורה? אולי ניתן לומר, שחכמים לא דיברו כאשר זה יבוא נגד התורה. במקרה כגון זה – מראש – הם כלל לא אסרו, וכיוונו את דבריהם רק למקרים רגילים, בהם אין דיניהם סותרים דברי תורה אלא מוסיפים ומרחיבים²².

באופן אחר מבאר בעל ה'משך חכמה'²³: 'לא תסור' איננו לאו פרטי. אלא כך היה ברצון התורה – שיהיו איסורים 'נצחיים' ואותם פירטה לנו התורה. כן אנו רואים, שאחת הבדיקות של נביא – אם הוא נביא אמת או שקר – היא שאם יבוא לשנות דבר מהתורה בידוע שהוא נביא שקר. התורה היא נצחית

²⁰ דברים ל"ב, ז'.

²¹ חלק א', שער הספיקות, פרק ז'.

²² למעיינים טוב בסוגיית 'ידו ככרמלית' ובסוגיה שלאחריה 'האם אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך' (שבת ג':- ד'), ניתן לראות כמעט במפורש שלא כך. שם רצו רבנן לאסור לאדם להכניס את ידו שהוציאה לחוץ, עם חפץ, חזרה לתוך הבית, כיון שהתחיל במלאכת 'הוצאה'. ולכן הפכו את ידו ל'כרמלית', וממילא כשהוציאה לחוץ, חפץ המונח עליה כמונח בכרמלית, ואסור להכניס מכרמלית לרה"י. הנה אנו רואים, שאסרו כאן רבנן, למרות שיכול מאוד להיות שהדבר יגרום לך לעבור על איסור תורה, אם תפיל את החפץ.

שאלת הגמרא (ע"פ לשון רש"י) אם נמנעו חכמים מלהעמיד דבריהם מפני חשש שמא לא יעמוד האדם בהם ויעשה איסור חמור או לא, או במילים אחרות האם העמידו דבריהם גם כנגד דברי תורה? – נשאלת רק בחלק השני של הגמרא, שם אנו אומרים שאיסור החזרת ידו הוא קנס – רק שם מתעוררת שאלה זו. אבל בדין דרבנן רגיל (שאינו קנס) לכאורה ברור לגמרא שהוא קיים ועומד, גם אם יגרום הדבר לאדם לעבור על דברי תורה. אם כך חכמים קבעו – אז זהו הדין.

²³ דברים ט"ז, א.

וקבועה. ורצתה עוד התורה, שיתחדשו איסורים נוספים אשר יהיו 'זמניים' – יחדשום החכמים במהלך הדורות באותם האופנים שניתנה להם הרשות. ובאמת אם יקום בדור אחר בית דין שיהיה גדול בחכמה ובמניין מאותו בית דין שקבע הלכה זו – יש בידם הכח לבטל ולשנות. וכדי שלא יקום כל אדם ויציג עצמו בשם שליח ה' ויבוא לבטל איסורים והלכות אלו, 'עיגנה' אותם התורה בלאו כללי 'לא תסור' מלשמוע בקול החכמים. רוצה התורה שלא יהיו בעם ישראל אגודות אגודות אלא יהיו עם אחד, וזה יהיה על ידי שישמעו לחכמים. אבל אם נבדוק באופן פרטי מה ציוו עלינו החכמים – לא בהכרח זהו רצון ה', ואם יבוא בית דין אחר ויבררו טעותם או יראו שאין הציבור יכול לעמוד באותה גזירה וישנו את ההלכה – הדבר מותר. וגם אם כיוונו לרצון ה' – אך רצונו היה שיהיה זה איסור זמני ולא נצחי, שהרי לא כתבו בתורה אלא רצה שנשמע אותו מאת החכמים.

עוד ראוי לציין, שמבירור סוגיה זו אנו למדים שגם מצוות דרבנן פועלות על נפש האדם, לפי הדרכת החכמים השואבים את כוחם מהתורה כהמשך בניין החיים לדורות מתוך רוח קודשם. לכן גם הזהירות המופלגת בענייני דרבנן, כי יש בהם ביטוי להכרה המלאה בכוחם של החכמים, והדברים ארוכים ומבוארים במספר מקומות בכתבי הרב קוק זצ"ל, ואין כאן המקום להאריך.